חגי ישראל באר"ץ

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ
קֹדֶשׁ הֵם

סדר הדלקת נרות חנוכה

מנהגי חנוכה של יהודי ארם צובא (חלב)

המרכז העולמי
למורשת יהדות ארם־צובא(חלב)

חגי ישראל באר"ץ

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ
קֹדֶשׁ הֵם

סדר הדלקת נרות חנוכה

מנהגי חנוכה של יהודי ארם צובא (חלב)

התשע"ט
2018

הוצאות
המרכז העולמי
למורשת יהדות ארם־צובא(חלב)

יצא לאור על ידי
המרכז העולמי למורשת יהדות ארם־צובא (חלב)
רח' הרב אהרונסון 4, תל אביב 6801233, ישראל
4 Aharonson St.,Tel-Aviv 6801233, Israel
Phone: 077-3219034 Fax: 153-773219034
www.aleppojews.co.il office@aleppojews.co.il

עריכה והיגוי: משה כהן
לע"נ הוריו: חכם אדמון כהן זצ"ל ולידיה כהן לבית עסיס ז"ל

הפקה ועיצוב גרפי: שלמה מריו ספדייה
לע"נ הוריו: שמעון ספדייה ז"ל ומרים ספדייה לבית דבח ז"ל
טל' 052־8604945
shlomo@safdie.co.il

©
כל הזכויות שמורות
למרכז העולמי למורשת יהדות ארם־צובא (חלב)
המבקש לצטט מן הספר ־ רשאי לעשות כן,
בתנאי שיציין את שם הספר ואת שם המוציא לאור

נדפס בישראל
(2018)

תוכן העניינים

תוכן העניינים 3
ברכת הנהלת מרכז מורשת אר״ץ 5
סדר הדלקת נרות חנוכה... 6
שיר "מָעוֹז צוּר" 8
מהו המקור לחג החנוכה?.. 10
קיצור הלכות הדלקת נרות... 11
מנהגי יהודי ארם צובא (חלבּ) בחנוכה... 12
מטעמי יהודי ארם צובא (חלבּ) לחנוכה.. 16
מתכון של אֲטַאיֶיף.. 17
מתכון של זִינְגוֹל.. 19
מתכון של זְלָאבִּיֶיה.. 20
מתכון של עֵיגֶ'ה בְּבַתָאתֶה.. 22
שירי יהודי ארם צובא (חלב) לחנוכה... 25
פזמון לחנוכה - "היכלו-היכלו"... 26
פזמון לחנוכה-"אודך אך טובות גמלת"... 28
רשימת המקאמים לתפילות שמונת ימי חנוכה לפי יהודי ארם צובא (חלבּ)...30
מטרת המרכז מורשת אר"ץ.. 31

בית הכנסת הגדול והעתיק בחלב

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובה (חלב)
World Center for Aleppo (Halab) Jews Traditional Culture

אחים יקרים,

המשפחתיות היא אחד המאפיינים המובהקים של חגי ישראל כולם. בחנוכה מתבטאת אווירת המשפחתיות בהתכנסות של המשפחה מידי ערב ליד החנוכייה לצורך הדלקת הנרות, ובתחושת החיבור בין הימים ההם לזמן הזה.

כהמשך לסדרה "חגי ישראל באר"ץ" (ארם צובא-חלב) ולקראת חנוכה, הנקראת בערבית של יהודי חלב "עִיד אֶל חַנִיכֶּה", המרכז העולמי למורשת יהדות ארם צובא (חלב) שמח להגיש לכם את חוברת "הנרות הללו קדש הם" שלפניכם, המהווה הסברים בנוגע לחג חנוכה, נוסח הדלקת הנרות, מנהגים של יהודי ארם צובא, קיצור הלכות הדלקת הנרות, מתכונים של מאכלי חנוכה, וכן פזמונים אשר נוהגים לשיר בימי חנוכה, כמנהג יהודי ארם-צובא (חלב).

באיחולי חנוכה שמח ומלא אור
משה כהן
יושב ראש

סדר הדלקת נרות חנוכה

בבתי כנסת בחלב, נהגו להדליק נרות חנוכה בתפילת ערבית לאחר קדיש "תתקבל". בערב שבת מדליקים לפני כניסת השבת ובמוצאי שבת, בתפילת ערבית, בין "ויהי נועם" ל"אתה קדוש". אך בבית מדליקים נרות חנוכה לאחר ההבדלה.

לפני שידליק, מברך ברכות אלו מעומד

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה.

בליל ראשון מברך גם ברכת "שֶׁהֶחֱיָנוּ"

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.

לאחר הברכות מדליקים את הנרות ואומרים "הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ" ולאחר מכן קוראים "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד". (יש האומרים "הנרות הללו" לאחר הדלקת נר הראשון של היום, ויש האומרים אותו לאחר הדלקת כל הנרות. ולא היה בזה מנהג קבוע בחלב) ⬅

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִים, עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפּוּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלָאוֹת וְעַל הַנֶּחָמוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה, עַל יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים, וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת לִשְׁמֶךָ, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ:

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְהוָה אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר: זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְהוָה וְחָנֵּנִי יְהוָה הֱיֵה עֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ.

בחלב נהגו לאמר, "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד" גם בשחרית בעת הוצאת ספר תורה .

כדי להאזין לסדר הדלקת נרות חנוכה כפי מנהג ארם צובא
בקרו באתר האינטרנט שלנו: www.aleppojews.co.il

מָעוֹז צוּר

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי, לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ.

תִּכּוֹן בֵּית תְּפִילָּתִי, וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ.

לְעֵת תָּכִין מַטְבֵּחַ, מִצָּר הַמְנַבֵּחַ.

אָז אֶגְמוֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר, חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ.

למרות שבחלב לא נהגו לשיר "מעוז צור" הוספנו את בית הראשון של השיר המפורסם הזה, שכן, על פי עדויות שהגיעו למרכז, חלק מיהודי חלב בשנות הארבעים והחמישים אכן נהג לשיר את הבית הראשון של פיוט זה. זאת, כתוצאה מהשפעתם של שליחים שהגיעו לקהילת חלב מארץ ישראל לפני קום המדינה ולימדו את הנוער פזמון זה במפגשים שהיו ב"קלוב היהודי CJJ"
(Club Jeunesse Juive) בשכונת ה"ג'מילייה" שבה התגוררו יהודי חלב האמידים וכן בהשפעתם של מורי ה"אליאנס" בחלב.
בין השליחים המפורסמים שהגיעו לחלב נמנתה רחל ינאית בן-צבי, רעיתו של מי שנבחר לאחר מכן לנשיא מדינת ישראל, יצחק בן-צבי. שליח ידוע אחר שפקד את יהודי חלב ב"קלוב" היה העיתונאי יונה כהן אשר שימש, לאחר קום המדינה, ככתב פרלמנטרי בכנסת.
נודע לנו גם, ששליחי ה"אליאנס" ושליחים מהסוכנות היהודית הגיעו גם לקהילת יהודי חלב שהיגרה והתמקמה בביירות, בירת לבנון. בבית הספר של ה"אליאנס", למדו הבנים והבנות של יהודי חלב את "מעוז צור ישועתי" כחלק ממסורות החנוכה ושרו אותו בבתיהם.

מהו המקור לחג החנוכה?

חג החנוכה איננו חג מהתורה והוא נקבע על ידי חכמי ישראל. המקורות הראשוניים לחג החנוכה מצויים בספר החשמונאים ובספר דניאל. מקורות נוספים נמצאים בתלמוד. הסיבות בשלן חוגגים את חג החנוכה הן שתיים והן משלימות זו את זו:
הראשונה היא הסיבה הידועה והמפורסמת - נס פך השמן. (המוזכר במסכת שבת דף כא ע"א): מאי חנוכה? ... כשגברה מלכות בית חשמונאי על היוונים ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. הקשר בין נס פך השמן לבין מצוות הדלקת נרות ברור ופשוט.

הסיבה השנייה שבהן היא: ניצחון החשמונאים על היוונים והמתייוונים שניסו לכפות אתוס תרבותי זר על היהודים שחיו באותה תקופה בארץ ישראל. חג החנוכה מבטא את השמחה על חידוש העבודה בבית המקדש אחרי שלוש שנים שעבודת הקודש הושבתה, והמקום שימש לבית מקדש לעבודה זרה. חג החנוכה כשמו כן הוא החג שבו נחנך מחדש בית המקדש - חג חנוכת הבית.
לאחר שטוהר המקדש החלו שוב העבודות הקבועות היום יומיות במקדש, ועבודות וכלים רבים חזרו לפעול. ניתן לשאול איזו עבודה ריגשה ושימחה יותר מכל את המכבים ואת עם ישראל כשחזרה עטרה ליושנה, איזו עבודה במקדש ואיזה כלי מסמלים ומייצגים יותר מכל את חידוש העבודה במקדש. והתשובה היא: המנורה.
אם כנים דברינו הרי שאנו מדליקים נרות, כדי לציין את חידוש העבודה בבית המקדש. בכל שנה בחג החנוכה, אנו משחזרים את חנוכת המקדש ע"י שאנו בבתינו עושים את אחת העבודות שסימלו יותר מכל את חידוש העבודה במקדש והיא הדלקת נרות.

מצוות הדלקת נרות חנוכה
הדלקת נר חנוכה היא המצווה העיקרית בחג החנוכה: מזכירה את נס פך השמן, מסמלת גם את ניצחון הרוח היהודית על התרבות היוונית וגם כוללת בתוכה מצווה נוספת של פרסום הנס וזו הסיבה שקהילות יהודיות בעולם הונחו להנחת החנוכייה במקום שבו כולם יכולים לראותה.

קיצור הלכות הדלקת נרות

באלו נרות ניתן להשתמש?

ניתן להדליק בכל סוג של נר או שמן כל עוד הוא דולק לפחות חצי שעה. הנרות הצבעוניים הפשוטים של חנוכה הם גבוליים מבחינת זמן הבעירה שלהם, ולכן כדאי לקחת את הנרות הארוכים יותר או להדליק בשמן. המצווה המהודרת ביותר היא להדליק דווקא בשמן זית כפי שנהוג היה במקדש.

לפי המקורות, בארם צובא לא הקפידו בבתים להדליק בשמן אלא בנרות משעווה רגילות.

מתי מדליקים?

מצווה להדליק את נרות החנוכה בצאת הכוכבים, עם זאת בדיעבד ניתן להדליק לאורך כל הלילה.

היכן מניחים את החנוכייה?

את החנוכייה מניחים במקום הפונה לרשות הרבים ליד הדלת או על אדן החלון. משפחה שגרה בבניין רב-קומות או במגדל דירות תדליק ליד דלת הכניסה במקום שבו השכנים יוכלו לראות אותה. אם בסביבתה קיימים בניינים גבוהים נוספים ניתן להניח את החנוכייה בחלון.

כיצד מסדרים את הנרות בחנוכייה ומהיכן מתחילים להדליק?

סדר הנחת הנרות הוא מימין לשמאל והדלקתם היא מהנר החדש לקודמים לו (שמאל לימין). על ה"שמש" להיות בצד שמאל של מי שמדליק (או במרכז, תלוי בחנוכייה) והנר הראשון יהיה בצד ימין של החנוכייה. ביום השני מוספים נר נוסף בצד ימין וכך הלאה בכל אחד מהימים.

מדוע צריך להדליק "שָׁמָּשׁ"?

הסיבה בגללה אנו מדליקים את ה"שמש" בחנוכייה קשורה בהלכה הקובעת כי ישנה קדושה של מצווה בנרות החנוכה ולכן אסור להפיק מהם תועלת שלא לצורך המצווה כגון שימוש באור שלהם לקריאה או לכל דבר אחר. לשם כך מדליקים בסמיכות לנרות החנוכה, נר נוסף ה"שָׁמָּשׁ" שהכללתו עם נרות החנוכה מהווה סימן שלא נעשה כאן שימוש של חול בנרות המצווה. על מנת להמחיש את ההבדל שבין ה"שמש" ונרות המצווה.

מנהגים של יהודי ארם צובה(חלבּ) בחנוכה

מתוך סידור "גאולת ישראל" לחג החנוכה שיצא לאור ע"י מנחם ידיד ז"ל
נשיא כבוד של המרכז העולמי למורשת יהדות ארם צובא (חלבּ)

חלק מהיהודים בארם צובא (חלבּ) נהג ע״פ קהילת צאצאי גולי ספרד. להדליק נר נוסף בימי החנוכה. דהיינו בליל ראשון של חנוכה היו מדליקים נר אחד למצווה, שמש ועוד נר נוסף, ביום השני שני נרות, שמש ועוד נר נוסף וכן על הסדר הזה במשך כל שמונת הימים.

טעמים שונים למנהג זה, ישנם טענו שמסורת ביד גולי ספרד שבאו לארם צובא בשנת ה'רנ"ב (1492), אחרי חודשים רבים של נדודים וטלטולים ולא מצאו מנוח,עד שהגיעו לאזורי מבטחים שארם צובא נמנתה עליהם. משהגיעו לארם צובא החליטו להדליק נר נוסף בחנוכה לאות תודה על הישועה. (מדברי הרה"ג רי עובדיה הדאיה זצ"ל ששמע מפי הרה"ג רבי נתן סאלם זצ"ל).

טעם נוסף למנהג זה, שגולי ספרד המכובדים נהגו להאיר את בתיהם במשך ימי השנה בשני נרות, והיות ובימי החנוכה לא יהיה ניכר במספר הנרות בין הלילה הראשון לשני, היו מדליקים שני שמשים וממילא בכל לילה היו מוסיפים נר, ולכן המשיכו כמשך כל הלילות להדליק שני שמשים. (עיין בספר "דרך אר"ץ" להמחבר רבי אברהם ב"ר עזרא עדס שליט"א עמ' קמ"ג-קמ"ד ובמילואים שם שהביא מנהג זה וששמע טעם הנ"ל מפי הרב יצחק הכהן טוויל שליט"א).

עד היום לא ברורה הסיבה מדוע בחרו, מגורשי ספרד, דווקא בנר חנוכה כדי להנציח את המאורע הנ"ל, ויתכן משום שגולי ספרד הגיעו בחג זה לחלב.

רבות מן המשפחות ה"ספרדיות" של חלב בארץ ישראל ובתפוצות מוסיפות לקיים את המנהג של הדלקת נר נוסף בימי החנוכה, אולם ישנם משפחות מאלו שאינן נוהגות מנהג זה או שביטלו אותו הואיל ופקפקו על מקוריותו והאם לסמוך עליו.

היה מי שציטט מפיו של רבי עזרא עטיה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף בירושלים שאמר: "ביטלתי את המנהג הזה בביתי, כאשר לא מצאתי לו זכר בספרים שלנו". אולם יש מפקפקים על מקור הידיעה על ביטול מנהג זה בביתו של ר' עטיה, אלא אדרבא בסוף ימיו נהג להדליק שני שמשים כפי עדות גיסו רבי נתן סאלם זצ"ל (עיין שם בקונטרס אחרון עמ' כ"א משם הרב ישועה סאלם שליט"א).

וכתב עוד שכך היה מנהגו של המקובל רבנו חיים שאול דוויק הכהן זצ"ל שגם הוא נהג להדליק נר נוסף ואמר שאין כזה שום פקפוק גם על פי הקבלה. (ע"פ עדות נכדו ז"ל שם, בקונטרס אחרון).

מנהג נוסף של יהודי חלב היה בימי החנוכה להדליק בשעות היום 12 נרות בבית הכנסת הגדול והעתיק. לנרות אלו קראו "נרות הנשיאים" כנגד הקריאה בתורה בימים אלו את "קרבנות הנשיאים", שכן השלמת המשכן הייתה בכ"ה בכסלו כמובא בפוסקים.

את "נרות הנשיאים" נהגו להדליק בשמן ולא בשעוה, משום שזה זכר למעשה המשכן

⬅

שבו הדליקו בשמן.
מנהג זה המשיך להתקיים בביהכ״נ של יהודי חלבּ בניו־יורק, וכן בכמה בתי כנסיות של קהילת חלב בארץ. אך, עם הזמן ועם הקיטון שחל ביהודי חלב עם הגירתם מארם צובא, דבר שגרם למיעוט המתפללים הקבועים בבית הכנסת הגדול, הלך ודעך מנהג זה.
מנהג חלב להדליק נרות חנוכה בערב 13.5 דקות אחרי השקיעה, נהגו לומר ב"על הנסים" את המילה "חשמונאי" עם חיריק מתחת לאלף. היו שנים בעבר בהם נהגו בקהילת חלב להזמין נרות חנוכה מירושלים, וכשהגיע משלוח הנרות מכרו אותם במכירה פומבית בבית הכנסת שבה וכל המרבה הרי זה משובח. התמורה מהמכירה הוקדשה להחזקת מוסדות הקהילה וה״תלמוד תורה".
נהגו בעבר שבערב חנוכה שמש בית הכנסת נותן נר שעווה לכל אחד מהמתפללים, וכן השמשים בתלמודי התורה (בתי הספר של היהודים) נהגו, עד לשנים האחרונות לתת לתלמידים נרות שעווה כדי להשתמש בהם בביתם. בתמורה נתנו מקבלי הנרות תרומה לשמש בית הכנסת. שמש בית הכנסת דאג לתת לילדי ה"גבירים",היינו עשירי הקהילה ומכובדיה, נרות בצורת יד הנקרא בערבית "כּף" - כף יד, בעוד שליתר הילדים נתן השמש נר אחד בלבד, שכן השמש ידע שמהגבירים הוא יקבל למחרת תשר גדול יותר.

> לפי סיפורו של מר אברהם חמווי נקאש, בשבוע שלפני החנוכה, כל תלמיד של "הכֻּותָאב" קיבל נר גדול וארוך במיוחד, מוזהב לכל ארכו מאת הרב המלמד . הורי התלמיד היו שולחים כתמורה מעות חנוכה לרב.
> יהודי חלבּ לא הקפידו להדליק בשמן זית.

מטעמי יהודי ארם צובה (חלבּ) לחנוכה

חג החנוכה, חל באזורינו, עם סיום עונת מסיק הזיתים והפקת השמן, ובתקופת המקרא היה מקובל להביא בעונה זו, ביכורי זיתים ושמן זית למקדש.
מאחר והחג חל בחורף, מקובל לאכול בארוחת חנוכה מאכלים חמים ומחממים, ובשל נס פח השמן, רבים מהם יטוגנו בשמן עמוק.
כידוע, המאכלים אופייניים לחנוכה הם לביבות, סופגניות ומיני מאפה מטוגנים, בהתאם לעדה ולמנהגי ארצות המוצא.

מנהגינו בארם צובא (חלבּ) ועוד היום בבתים של החלבּים, המאכלים האופייניים לחנוכה הם לרוב מטוגנים בשמן, כמו: קַאטַאיֶף, זְלַאבִּיֶה, מְשַׁבָּאק, זִינְגוֹל, עֶגֶ'ה בְּבַתָאתֶה. בנוסף, היו כאלה שדאגו להעשיר שולחנות החג במאכלים אחרים, כמו בַּאלַאוּוָה, גְ'רְייבֶּה, מַעְמוּל וממתקים שונים ממטעמי ארם צובא. יש לציין שלא בהכרח הכינו את מאכלים המטוגנים רק בחנוכה אלא גם בכל הזדמנות חגיגית במשך השנה.

ישנו גם מנהג בבתים מסויימים, שבמאכלים לחנוכה יכללו גם מתכונים חלביים, בשל נס חיסולו של שר הצבא של נבוכדנצר ע"י יהודית, באמצעות מאכל חלבי מורעל, וכך קירבו את ניצחון היהודים ושחרור ירושלים.

מתכונים אלה ועוד תוכלו למצוא ולהוריד באתר האינטרנט שלנו: www.aleppojews.co.il

אָטַאיֶיף

אָטַאיֶיף או קָטַאיֶיף?

שאלה זאות נשאלת לגבי השם של המאפה הזה, והתשובה היא: נכון, כותבים "קָטַאיֶיף" אבל מכיוון שכידוע, יהודי חלב, בשונה מהמוסלמים בעירם, מבטאים את האות -"ק" כ-"א" ולכן קוראים למאפה:"אָטַאיֶיף".

האטאייף הינו בצק מטוגן, אותו נהגו למלא במלית של אגוזי מלך או במלית של מה שנקרא בשפת יהודי המקום "ליבֶּה" שהינו חלב עז סמיך שאותו מפרישה העז במשך ארבעים יום לאחר שהמליטה.

בצק

- 2 כוסות קמח
- 2 כוסות מים
- 1 כף סוכר
- 1 כפית אבקת סודה לשתייה
- 1/2 כפית אבקת אפייה
- 1/2 כפית מלח
- 1 ביצה

מלית אגוזי מלך

- 4 חופנים של אגוזי מלך קצוצים
- 1 כפית גדושה קינמון
- 1/2 כוס סוכר

"שִׁירַה" **(סירופ מתוק להוספה מעל האטאייף לאחר הטיגון):**

- כוס וחצי מים
- 3 כוס סוכר
- כפית מיץ לימון
- כפית מי ורדים, מי זאהר או הדרים

אופן הכנת הבצק:
בקנקן מים מערבבים את הקמח, אבקת סודה, הסוכר, והאבקת אפייה. מוסיפים ביצה והמים (מתחילים בכמות הזהה לכמות הקמח, שתי כוסות). ממשיכים לטרוף ולהוסיף בהדרגה עד שמתקבלת בלילה נוזלית. מוסיפים את המלח, מערבבים, מכסים ומתפיחים לא יותר מחצי שעה בטמפ׳ החדר (בבצק צריכות להיות מעט בועות). לאחר ההתפחה מערבבים לשחרור האויר ובודקים את הבלילה. במידת הצורך מוסיפים מים בהדרגה, עד שהבצק נוזל בקלות מהקנקן, אבל לא נוזלי מדי. יוצקים מעט שמן למחבת ומורחים על פני המחבת עם נייר סופג לשכבה דקיקה). מחממים את המחבת ויוצקים עיגול בצק בקוטר של כ- 8 ס״מ.

מטגנים את האטאייף על צד אחד בלבד. הוא מוכן כאשר הצד העליון מכוסה בבועות והבלילה מבושלת. בצד התחתון של האטאייף נוצר עיגול שחום עם שוליים בהירים.
מוציאים מהמחבת מכסים במגבת ומניחים לקירור לטמפ׳ החדר.

אופן הכנת הסירופ "שִׁירַה":
בתוך סיר מערבבים את המצרכים על להבה בנונית ובוחשים עד הרתיחה ולאחר מכן מנמיכים את הלהבה לנמוכה ביותר עוד כ 1/4 שעה עד להמסה של הסוכר.
מניחים להתקרר

לסיום...

מלאים כל אטאייף במלית, שמים לב להכניס כמות קטנה של מלית על מנת שניתן יהיה לסגור את האטייף בצורה הרמטית. מקפלים לשניים ומהדקים את הקצוות על ידי לחיצה. הבצק שלא נאפה עד הסוף משמש כדבק.
מחממים שמן במחבת ומטגנים 1-2 דקות מכל צד, עד להשחמה.
מוציאים וטובלים מיד בסירופ "שִׁירַה" שהגיע בינתיים לטמפ׳ החדר, טבילה קצרה של כמה שניות מכל צד, ו"**צחתיין**" (בתיאבון).!!!

זִינְגוֹל

לביבות מטוגנות בזיגוג
עם סירופ מתוק "שירה"

מצרכים:
- 1 ק"ג קמח
- 50 גרם שמרים
- מים לפי הצורך
- 2 כוסות סוכר
- מעט קינמון
- מעט מי פרחים(מַזָהֵר)

הוראות הכנה

1. מנפים את הקמח, מוסיפים את השמרים ומערבבים. מוסיפים מעט מים עד אשר העיסה נעשית בלילה וללא גושים. מניחים את העיסה בצד ומניחים לה לתפוח פי שניים מגודל הכלי שבו היא מצויה.
2. מכינים את הסירופ כאשר לוקחים 2 כוסות סוכר ושופכים אותם לסיר תוך ערבובם עם כוס מים, מעט קינמון וכף מי פרחים (מזהר) ומביאים לרתיחה עד אשר נוצר הסירופ לאחר מכן מצננים את הסירופ בצד.
3. לאחר שהעיסה תפחה מכינים את הלביבות שוטחים.
4. מטגנים עד להשחמה משני הצדדים ומספיגים בנייר סופג.
5. מניחים את הלביבות המוכנות בתוך הסירופ "שירה", מוציאים אותן ומניחים אותן במגש.

זְלָאבִּיֶה

כדורי בצק מטוגנים
עם סירופ "שירה"

המאפה הזה מזכיר במרקמו את הסופגניה של היום. הזלאבייה הוא מאכל מתוק הנעשה מבלילת קמח חיטה, מטוגן בשמן עמוק ולרוב נספג בסירופ סוכר "שירה".
הזלאבייה הוא מאפה נפוץ בכול העדות ובמטבחים רבים במדינות רבות במזרח התיכון כגון סוריה, איראן, עיראק, ירדן, לבנון, תוניסיה, אלג'יריה, מצרים וכמובן - גם בישראל, עם שינויים קלים במתכון ובצורה.
כל עדה מכינה את הזלאבייה בצורה האופיינית לה. יהודי חלב מכינים אותה בצורת כדורים, טבולים בסירופ סוכר, "שירה". (על ה"שירה" ראה מתכון "אטאייף" בעמוד14)
בקרב העדות השונות, הזלאבייה הוא מאכל מסורתי לחנוכה בשל הטיגון שמסמל את נס פח השמן הנזכר בחג למרות שגם נהגו להגיש אותו בחג השבועות ובאירועים מיוחדים.

⬅

המצרכים

- 2 כוסות קמח
- 2 כפיות שמרים יבשים
- קורט מלח
- 1 כפית סוכר
- סירופ "שירה" להגשה
- שמן קנולה או תירס לטיגון עמוק

הוראות הכנה

מערבבים בקערה את המרכיבים היבשים לבצק, מוסיפים בהדרגה את המים ומערבבים הכל בידיים עד לקבלת מרקם חלק. הבצק אמור להיות רך מאד וגמיש אך לא נוזלי.
הבצק הרך נעים למגע. ואם תשמרו על ידיים רטובות – גם לא נדבק.
מכסים את הקערה במגבת לחה ומניחים להתפחה במקום חמים, עד שהבצק מכפיל את נפחו (כשעה וחצי).
מחממים שמן לטיגון עמוק.

הכנת הכדורים

כמות המנות במתכון : 40 כדורים, ואין צורך להקפיד על הגודל והצורה שֶל הכדורים.
חשוב להרטיב את הידיים במים כדי שהבצק לא יידבק, לקחת ביד אחת מעט מהתערובת וביד השנייה לנתק אותו מיתר החומר. ניתן ליצור סופגניות בקוטר 2 סמ' ומעלה – לבחירתכם.
לגלגל בין הידיים ולהכניס לשמן הרותח במחזורים של כ10 כדורים עד שמזהיבים ולאחר מכן מספיגים על מגבת נייר.
מתבלים את הכדורים החמים בתוך הסירופ "שירה" כדי לזגג אותם ומגישים על צלחת כשעוד חם או בטמפרטורת חדר

טיפ השף

טיפ לטיגון: אם שומרים על חום שמן נכון (160-165 מעלות) הכדורים יספגו מעט מאד שמן. ניתן לדעת שהשמן בטמפרטורה הנכונה כשפיסת בצק שמכניסים לשמן צפה מייד. הבצק "צולל"- אם השמן קר מידי, השמן "סוער" מאד – להנמיך את הלהבה מעט.

עֵיגֶ'ה בְּבַתָאתֶה
לביבות תפוחי אדמה

מתכון קל ומהיר להכנת לביבות תפוחי אדמה מטוגנות, שמו בעיר חלבּ "עֵיגֶ'ה בְּבַתָאתֶה".

זו הגרסה החלבּית של הלטקס האשכנזי. בעצם, אלה לביבות קלות להכנה וטעימות שנהגו לאכול אותן כל השנה אבל במיוחד בחנוכה כיוון שהמעדן מטוגן ומסמל את נס פח השמן של חנוכה.

⬅

מצרכים למתכון

- 3 תפוחי אדמה גדולים קלופים
- 1 בצל גדול קצוץ דק
- 5 ביצים
- 1 כפית בהרט או פלפל אנגלי טחון
- 1 כפית מלח
- 1 כוס שמן

בהרט

הוראות הכנה

תחילה נגרד את תפוחי האדמה באופן גס בפומפייה או במעבד מזון ונסחט היטב מנוזלים ע"י מגבת בד.

לקצוץ את הבצל ולסחוט את הנוזלים

נערבב בקערה גדולה את תפ"א והבצל עם שאר מצרכי הלביבות עד לעיסה אחידה.

מחממים שמן חצי עמוק במחבת על להבה בנונית

יוצרים קציצות מהעיסה בגודל שווה (עם ידיים רטובות, הכי קל) ופוחסים אותן לצורת לביבה.

כמות לביבות למתכון: כ-20 לביבות

מתגנים כ-3 או 4 דקות משני הצדדים עד להזהבה.

מוציאים את הלביבות בעזרת כף מחוררת לצלחת הגשה עם נייר סופג.

בית הכנסת הגדול והעתיק בחלב

שירי יהודי ארם צובא (חלבּ) לחנוכה

שני הפיוטים המובאים להלן חוברו על ידי גדול פייטני ארם צובא, ר' רפאל ענתבי טבוש. למרבה הצער, עם העובדה שהקהילה בחלבּ הלכה והתמעטה, נשכחו פיוטים אלה, כך, שבשנים האחרונות, יהודי חלב הסתפקו בהדלקת הנרות עם ברכותיהן ואמירת "מזמור שיר חנוכת הבית" ללא כל פיוטים נוספים. אנחנו מצאנו לנכון לשבצם בספרון זה, בהיותנו מרכז לתיעוד מורשת יהדות ארם צובא, לאורך הדורות.

ר' רפאל ענתבי זצ"ל

חכם רפאל ענתבי, נולד בשנת 1830 בחלבּ.
בן רבי יצחק. גדול משוררי ארם צובא. חיבר כארבע מאות שירים. היה גדול בתורת הנגלה והנסתר – על אף שהיה עיוור. שמו מופיע ברשימת חכמי ורבני ארם צובא שקבלו תמיכה שבועית, בחלב (ג'ומעייה) בשנת תרס"ב והלאה. הוא נתן תנופה חזקה לזמרת ארם צובא, ושיריו התפרסמו חיש מהר ברחבי תבל. חלק נכבד ממשוררי עדות המזרח כיום הם מתלמידי תלמידיו.
למדנותו וחכמתו של ר' רפאל מצאו את ביטויין במאות השירים שחיבר (למעלה מ-400 שירים), שהפכו לחלק מרכזי ברפרטואר השירה החלבית, חלקם אף נכנסו לסדר שירת הבקשות של ליל שבת הקים מקהלה בירושלים (לכבוד הראשון לציון) בשנת תרנ"ג. בשנת תרמ"ח נדפס בארם צובא ספר שירים שלו "שירה חדשה", ובשנת תרס"ה ותרפ"א נדפס בירושלים ספר "שיר ושבחה" המבוסס על שיריו. באחרית ימיו עבר למצריים, וגם שם המשיך בפעילותו כנזכר.
נפטר במצריים בשנת תרע"ט (1918). במצבה נכתב עליו: החכם השלם והכולל. נעים זמירות ישראל כבוד מורנו ורבנו הרב רפאל עדס ענתבי (הידוע טבוש).

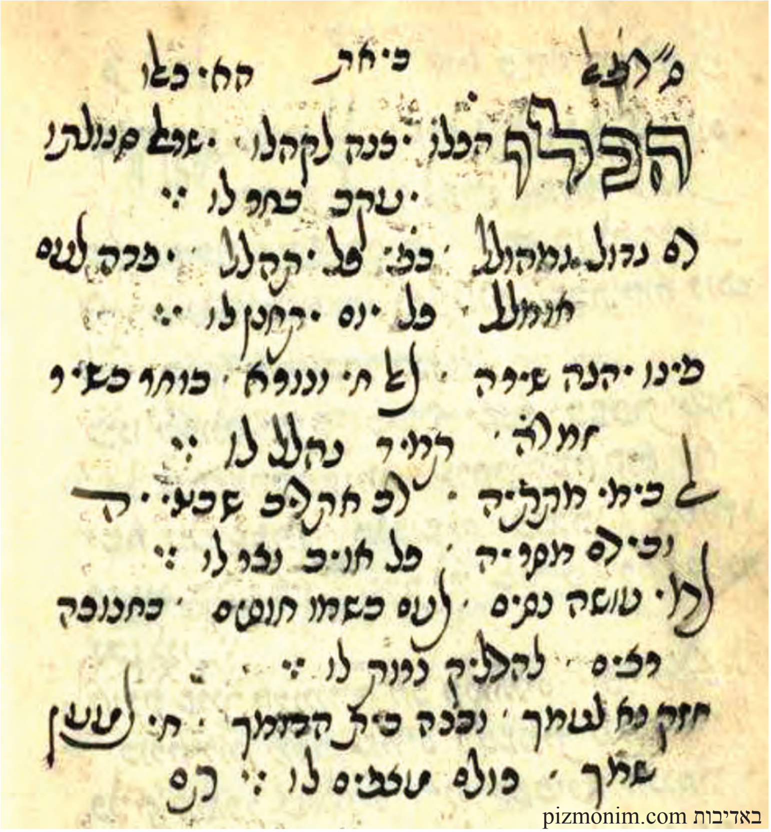

כתב יד- פזמון של חכם רפאל ענתבי טבוש זצ"ל

הֵיכָלוֹ הֵיכָלוֹ

שיר לחנוכה מאת ר' רפאל ענתבי טבוש
חיבור מהמאה ה-19
מקאם הפיוט: ביאת

הֵיכָלוֹ הֵיכָלוֹ. יִבְנֶה לִקְהָלוֹ. יִשְׂרָאֵל סְגֻלָּתוֹ. יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ:

רָם גָּדוֹל וּמְהֻלָּל. בְּפִי כֹּל יִתְהַלָּל. יִפְדֶּה לְעַם אֻמְלָל. כָּל יוֹם יִתְחַנֵּן לוֹ:

פִּינוּ יֶהְגֶּה שִׁירָה. לָאֵל חַי וְנוֹרָא. בּוֹחֵר בְּשִׁיר זִמְרָה תָּמִיד נְהַלֵּל לוֹ

אֵל בִּימֵי מַתִּתְיָה. רָב אֶת רִיב שִׁבְטֵי יָהּ. וּבְיָדָם מָסַר יָהּ. כָּל אוֹיֵב וְצָר לוֹ

לְמִי עוֹשֶׂה נִסִּים. לְעַם בִּשְׁמוֹ חוֹסִים. בַּחֲנֻכָּה רָצִים לְהַדְלִיק נֵרוֹת לוֹ

חַזֵּק נָא לְעַמָּךְ. חַי לְמַעַן שְׁמָךְ. וּבְנֵה בֵּית הֲדוֹמָךְ כֻּלָּם מְצַפִּים לוֹ

כדי להאזין לשיר זה בקרו באתר האינטרנט שלנו: www.aleppojews.co.il

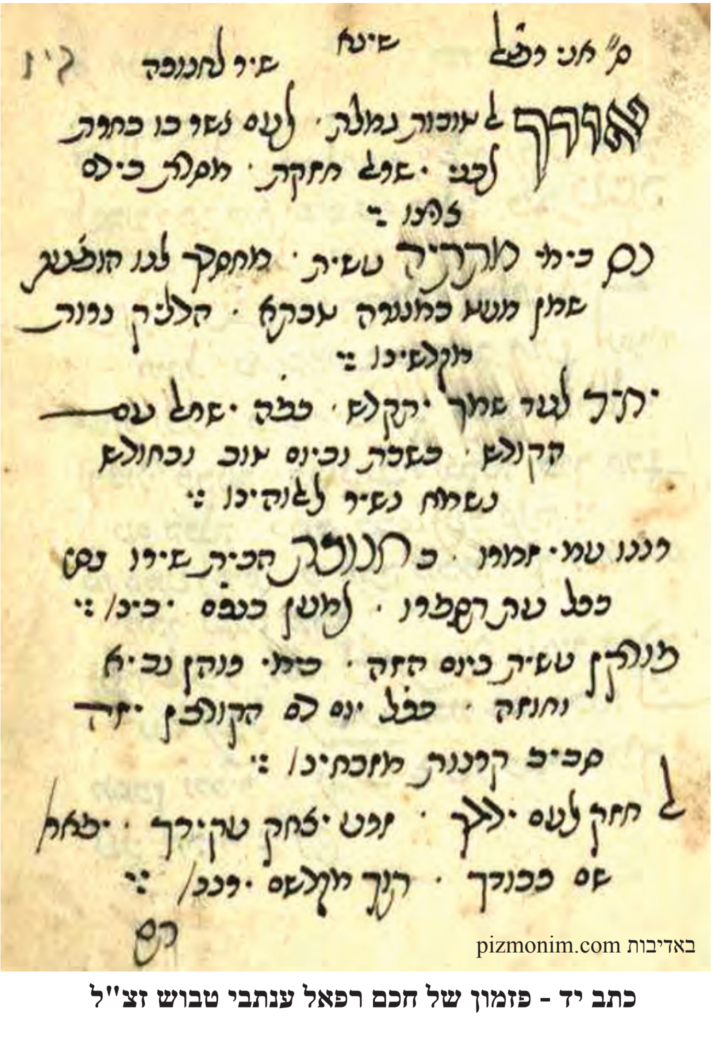

כתב יד - פזמון של חכם רפאל ענתבי טבוש זצ"ל

אוֹדְךָ אֵל טוֹבוֹת

שיר לחנוכה מאת ר' רפאל ענתבי טבוש

חיבור מהמאה ה-19.

מקאם הפיוט: רהאוו נאווה

אוֹדְךָ אֵל טוֹבוֹת גָּמַלְתָּ. לְעַם אֲשֶׁר בּוֹ בָּחַרְתָּ.
לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל חָזַקְתָּ. מָסַרְתָּ בְּיָדַיִם צָרֵינוּ:

נֵס בִּימֵי מַתַּתְיָה עָשִׂיתָ. מֵחַסְדְּךָ לָנוּ הוֹפַעְתָּ.
שֶׁמֶן מְעַט בִּמְנוֹרָה טַבְתָּ. הִדְלִיק נֵרוֹת מִקְדָּשֵׁנוּ:

יָחִיד לָעַד שִׁמְךָ יִתְקַדַּשׁ. בְּפֶה יִשְׂרָאֵל עַם הַקְּדוֹשִׁים.
בְּיוֹם טוֹב וּבַחוֹדֶשׁ נִשְׂמַח. זִמְרָה נָשִׁיר לֵאלֹהֵינוּ:

רַנְּנוּ עַמִּי זַמְּרוּ. בַּחֲנוּכַּת הַבַּיִת שִׁירוּ.
נִסַּי בְּכׇל־עֵת תְּסַפְּרוּ. לְמַעַן בְּנֵיכֶם יָבִינוּ:

פֻּרְקָן עָשִׂיתָ כַּיּוֹם הַזֶּה. בִּימֵי כֹּהֵן נָבִיא וְחוֹזֶה.
בְּכׇל־יוֹם הַקָּרְבָּן יַזֶּה. סְבִיב קַרְנוֹת מִזְבְּחֵינוּ:

אֵל חַזֵּק לְעַם יְדִידֶיךָ. זֶרַע יִצְחָק עֲקֵדֶיךָ.
יְפָאֲרוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ. תּוֹךְ מִקְדָּשָׁם יְרַנְּנוּ:

כדי להאזין לשיר זה בקרו באתר האינטרנט שלנו: www.aleppojews.co.il

רשימת המקאמים שבהן יהודי ארם צובא
נוהגים להנעים את התפילות לאורך ימי החנוכה

יום א' של חנוכה: רהאווי
יום ב' של חנוכה: איראק
יום ג' של חנוכה: שיגא
יום ד' של חנוכה: צבא
יום ה' של חנוכה: ראשט
יום ו' של חנוכה: נהוונד
יום ז' של חנוכה: שיגה
יום ח' של חנוכה: ביאת

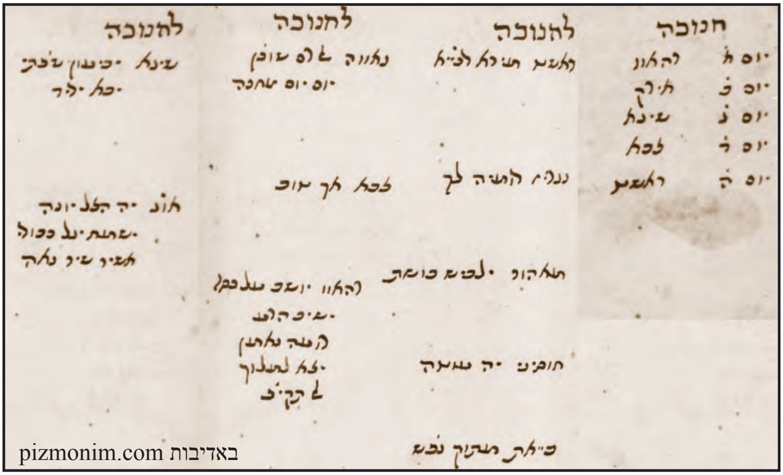

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלב)

מטרת המרכז

*ריכוז חומר היסטורי מקיף, שייתן ביטוי נאמן לקהילת יהודי ארם-צובא (חלב) עתיקת היומין ולמורשתה, שתרמה רבות להיסטוריה העולמית של עם ישראל בישראל ובארצות פזוריו והוסיפה פרק חשוב במסכת חייו

*עריכת מחקר יסודי על תולדות קהילת ארם-צובא וסביבותיה, מבחינה היסטורית, כלכלית, חברתית, דתית, תרבותית ורוחנית, תוך דגש על היותה קהילה שורשית שהצמיחה, במשך דורות, חכמים, גדולי תורה, שהעשירו בספריהם, בדברי הלכה והגות, את תרבותו של עם ישראל, כמו גם אישי חברה וכלכלה שתרמו רבות לישראל ולחברה האנושית

*טיפוח וקיום מורשת קהילת ארם-צובא במסגרת טיפוח מורשת העדות בישראל המתחדשת. המייסדים הקימו את המרכז לאור הרעיון, שטיפוח המורשת המפוארת של הקהילה ושימורה, למען הדור הזה והדורות הבאים, חיוניים הם לידיעת תולדות העם היהודי, לקיומו ולשמירת עושרו הרוחני.

רח' הרב אהרונסון 4, תל אביב 6801233, ישראל

טלפון: 077-3219034 פקס: 153-773219034

www.aleppojews.co.il office@aleppojews.co.il

הפקה ועיצוב גרפי: שלמה מריו ספדייה
טל' 052-8604945

shlomo@safdie.co.il

המרכז העולמי למורשת יהדות ארם-צובא (חלב)
World Center for Aleppo (Halab) Jews Traditional Culture

רח' הרב אהרונסון 4, תל אביב 6801233, ישראל
4 Aharonson St.,Tel-Aviv 6801233, Israel
Phone: 077-3219034 Fax: 153-773219034

התשע"ט
2018

www.aleppojews.co.il office@aleppojews.co.il